

هەفرىكا جفاكى د رۆمانا "بوھزىن" يا (نافع ئاكرەى) دا - بە شى ئىككى وەكو نمونە

پ.ه.د. زوزان صادق سعيد، كۆلپزا پەرودە بىيات، پشكا زمانى كوردى، زانكوييا دەھك، ھەرىئا كوردستانى-عىراق

كورتى:

ھەلبەت رۆمان ب گشتى دەرىيىنى ژ كەتواری دكەت ب ھەمى باشى، خرابى، خوشى و نەخوشىن خۆيىن ژيانى ڤە و ب چافى كامبەرەكا ھونەرى وینەدكەت. رومانئىس ھەلەدە ت ھەمى وان ھیللن ژيانى بکەتە باهت دناڤ رۆمانا خۆ دا و ب سادەترین شیوه وان ھیلا بکیشیت ئەوین وینەكی رۆن بەرچاف بکەت وئەو نەپینین ڤەشارتی ژ زار دەڤى ھندەك کارەكتەر ئاشکرا بکەت.

رۆمانا "بوھزىن" يا رۆمانئىس "نافع ئاكرەى" بە شى ئىككى بەحسنى وى جورى ھەفرىكى دكەت ئەوا مرویڤ ژ بۆ بەردەوامیا ژيانى دكەت، بەحس ل وى سەردەمى دكەت دەمى ئوروستوكراتىيەت و ھەبوونا چىنايەتې دناڤ جفاكى كوردى دا ھەمى سنورین مرۆڤايەتې بەزاندىن وستەما ئاغا و نەرىتېن جفاكى بووینە ئەگەر بۆ مرنا خەوینن كەسین ھەژرا وریگری لىكرتن ل ژيانى، لەوما كارەكتەرىن رۆمانى جار ژ ھەفرىكەكا جفاكى بەرەڤ ھەفرىكەكا خۆدى (الذات) چووینە و جار رى دگەل دەوروپەرىن خۆ شەرەنچ كریه، ھەروەسا فاكئەرىن سەرەكى یین پەیدا بوونا ھەفرىكىن جفاكى دزڤرە بارودوخین ئابوورى یین لاواز و نەبوونا پارە و داھاتەكی گونجای بو ژيانى، لە و ما تاكەكەس دى پەنايى بەتەبەر ھندەك رىكین نەدورست یان یین دەركەتى ژ داب و نەرىتا ئەوا فاكئەرىكە دیتر یین ھەبوونا ھەفرىكا یین دەیتە ھەبوونى؛ چونكى دەمیان چەسپاندنا وان نەرىتان دا گەلەك كەس دبنە قوربان وئەو كەسین ئەو نەرىت داناین -دبیت دەبەرژەو ھەندى وى داىب- لە و ما نەجىبەجىكرنا وان نەرىتا دىسان ئالەكی دى ھە ژ پەیدا بوونا ھەفرىكىن جفاكى. رۆمانئىسى رۆمانا "بوھزىن" ئەو لایەنە ژبەرەكریه ئەوا زویربە يا ژيانا مللەتى كورد گرىداى وى كەیسى ئەوژى گرىدانا ھەفرىكى دگەل ھەستا نەتەو ھى و ھەبوونا رىكخستىن نەپینى دناڤ جفاكى دا.

پەپینى كلیلي: ھەفرىكى، مللانى، چىنايەتى، شەرەنچ، داب و نەرىتېن جفاك، ھەژارى، دەستەلانا ئاغا و پەگا، دەره بەگاتى.

پیشەكى:

- كرنىكا باهە تى:

ھەلبەت بەرڤرەھیا سنورین رۆمانى دنازىتە وى چەندى كۆ چەندىن ڤەكۆلین و باهەت لىسەر ئىك رۆمان بېین كرن، چونكى دىتتا خاندەفانا بۆ ھەر رۆمانەكی ژ ھەڤدوو جودايە، كرنىكا ھەلېژارتنا ڤى باهەتى (ھەفرىكى درۆمانا بوھزىن/ بە شى ئىككى) ژئەجمانى وى خاندنى ھاتىه ئە و ڤەكۆلەرى ب دىتتەكا چۆرەرگر و دىتتا وى بېشا گونجای يا ھەبوونا ھەفرىكىن جفاكى دناڤ كۆمەلگەھا كوردى دا. ھەروەسا وەرگرتنا ئىك جورى ھەفرىكى دەركەھەكە بۆ ڤە كۆلینكرن ل جورین دیتر لى ب ھندەك تىروانىنېن دیتر، ئەڤە و ژبلى تاكو نوکە بەحس ل باهەتى ھەفرىكى دناڤ رومانى دا ب ڤى ناڤى زىق نەھاتىه كرن لەوما ڤەكۆلەرى ب ڤەر دىت ڤى ڤەكۆلینى ب پراكتىك ڤە بەرھەڤبەكەت.

- ئەگە رین ھەلېژارتنا باهە تى:

ئىك ژ وان ئەگەرىن ڤەكۆلەر پالداى وەرگرتنا ڤى باهەتى ئەو نەبوونا ڤەكۆلینى كوردى دڤى بىياڤى دا ژ لایەكى ڤە وڤەراموشكرنا ڤى رومانى ژلايىن ڤەكۆلەران ڤە ژلايەكى دیتر. ھەروەسا ھەبوونا نمونىن گونجای وژھەرى یین ھەفرىكىن جفاكى كۆ باهەتەكی باش بووینە بېیتە ئىسین بۆ پتر دەولەمەندكرن و مفا وەرگرتن ژلايىن خاندەفان و تايەتەندافە.

ھەفرىكا جفاكى وەكو جۆرەكى سەرەكى ژ وى دابەشكرنا بسپۆر و تايەتەندىن بواری كۆمەلناسى دەستىشانكرى، ئامازە ب وان بنەمايان كرىنە ئەوین دبنە ئەگەر بۆ پەیدا بوونا وان شەر و پەڤچوونا دناڤبەرا تاكین جفاكى چ دگەل خۆ یان دگەل دەوروپەرىن خۆ، ئەڤ زەمىنە سازىه بۆ ئىسەرىن ئەدەبى ژى دەلیڤەكا گونجايوو تىدا وان ھەمى كىشېن كۆمەلەيەتى ب شیوهكی ھونەرى بەرچاڤبەكەن پىنخەمەت ڤەدیتتا چارەسەرىن بو وان دوخىن ھەڤرک.

ئەڤ ڤەكۆلینە لىسەر بىياتى دوو بەشا ھاتىه ئىسین، بە شى ئىككى گرىداى تىگەھى زاراڤى ھەفرىكى يە و تىدا ئامازە ب لایەنى زمانى، زاراڤەى، ڤەلسەڤى یین ھەفرىكى دەیت كرن و د لایەنى ڤەلسەڤى دا رەھندىن ھەردوو ڤەلسەڤىن (ھەبوون و ماركسىيە تى) ھاتىنە وەرگرتن.

دەبەشى دووى دا باس ل ساخاھت و بەرڤەستەبوونا جۆرىن ھەفرىكى ھاتىه كرن، تىدا جودا جودا ئامازە ب ساخاھت ھەفرىكى و ئەگەرىن پەیدا بوونا وى و جویرىن ھەفرىكى ھاتىه كرن و دەھمان دەمدا دڤى بەشىدا پراكتىزە كرن لىسەر رۆمانا "بوھزىن" لىوڤ پىدڤىاتىا ڤە كۆلینى ھاتىه ئەنجامدان.

- ريتازا فه كوليني:

ئيك نينن وي دەمى دىن هەفركى دروستتيت (عبدالله واخرون، 2018، 27). ئانكو ژ ئەنجامى وان ناوكين لسەر باهەتكى هەفركى دروست ديت، هەرچەندە ليك نيزىكى يا دگەل زارافى مەلەلانى يا هەمى لى دىبارى جىبەجىكرنى دا و دىزمانين يىانى دا هەر ئيك دىچارچوڤەكى دىباركى دا بكار دەيت.

لدويف پىدڤايتا ناپ و نيشاتين فه كوليني وئەوه رومانان هاتى پراكتيزە كرن فه كۆلەرى پەنابىرە بەر بكارئىنانا مېتودا رەخنا جفاكى، داكو پتر دەليشا شىكاركرنى بەيت رەخساندن.

پەيڤا (هەفركى) دىفەرەنگين كوردى دا مينا (فەرەنگا سپىرىز) زارافى (نزاع) ب دوو پە يڤا بكارهاتىه ئەوژى: النزاع: ليككەفتن. النزاع: شەر.

به شى ئىكى: تىكه هى زارافى هە فركى

1- جه مكن هەفركى ژلاين (زمان وزارافه ي) فه:

وہسا دياره كو زارافى (الصراع) دەھمان فه رەھنگا ئامازە پى نەھاتىه كرن، چونكى (نزاع) بەرامبەر وى واتانى ب فى شىوہى: "النزاع" ي خەلكى پىنكارا بەردەت. (دوسكى، 2008، 720). كەواتە (نزاع) ژ ئەنجامى فيككەفتنا دوو جەمسەرىن ژىك جودا دروست ديت كو چ سازان دناڤەرا واندا نينە، بەلى هەفركى ئەوشەرەنخە ئەوا ژ ئەنجامى ژىكجودايى دەھبونان ہزر و پالەراندا پەيداديت. دىفەرەنگا كومانجى دا ((مەلەلانى بەرامبەر هەقبەركى، ھاوبەركى)) (محمد علي، 2008، 766) هاتىه بكارئىنان و بەرامبەر پەيڤا هەفركى ((لەر راوستىايى دا وەكى بكن، يەك كاركرن)) (عائشە محمد علي، 2008، 817) بكارئىنايە. هەر وەسا دىفەرەنگ عەرەبى دا مينا (اللغة العربية المعاصرة) دا هاتىه: ((هەفركى: هەفركى هەفركى و موناڤسى خۆيە، شەر، شەر دەدەف، هەفرىكا نەوہيان يا بەردەوامە، ئە وى دەھفرىكا ژيانى دا، هەفركى لسەر دەستەلاتى)) (عبدالله واخرون، 2008، 1289). كەواتە روون ديت كو هەقبەركن دىبار و دوخەكى نەئاسايى دا ب مەرەما بەدستەئىنانا وى تىشتىيە ئەوئى بوويە جھى شەرەنخى چ دناڤەرا دوکەسان يان زىدەتر يان دناڤەرا مروڤى ب خۆ وئەو ئارمانجىن هەولین گەشتنى بو دەت.

ژ بو پتر ئاشنايون لسەر پەيڤا هەفركى وئەو شلوقە كرنن زمانى وزارافى وچاوەنيا پىادەكرنا وى دىيافىن ئەدەبى دا، دى ب شىوہكى دەرپىنكرى ب فى ئاواي بيت.

أ- ژ لاين زمانيشه:

هەلبەت ئەو زارافىن ب فى شىوہى بەرفەرەين خۆ دناڤ هەمى بواندەبەنە خارى، دىنە جھى راوەستادن ژ لاين بسپور و تايە تە دناڤە ب تايەت شلوقەكارين زمانى وزارافى، داكو پتر رەھند وئاراستا وى زارافى مېنتە رونكرن و پاشى دىنە بەرپەرەكى نىڤ ئامادەكرى بو فه كۆلەران هەر ئيك دىيافى خۆ دا.

هەفركى ژ وان زارافايە ئەوين جھى خۆ دەمى جومكىن ژيانى دا دىتى و بوويە باهەتى روزانە دەمى بىافاندا: ئىكەم جار ئەڤ پەيڤە بكارهاتى دقورئانا پىروزدا بوويە [سَعْرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَتَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُجْمَزٌ تَحُلُ حَاوِيَةً] (سورە الحاقە، ۷) دىنى ئايەتنى دا پەيڤا (صرعى) ب رامانا بەهڤچوون تاكو ئىخستىيە ئەردى دەيت، دىباردیت كو هەفركى دىنى دوخى دا ژ سنورئى شەرەدەڤى دەرکەفتىە و بەرەڤ بكارئىنانا جەستەمى چوويە، لە و ما هەر چ واتايەك بو فى زارافى دژىدەرىن زمانى وزارافى دا بېين گوتن دىن فەرتىزافى سەرۆكانى بيت.

دىفەرەنگا (الصراح والوسيط) دا هاتىه: (("اصطرع" القوم: تصارعوا. (تصارع) الرجلان: حاول كل منهما ان يصرع الاخر)) (الجوهري، 2005، 587). هەلبەت ب هەمان شىوئى فەرەنگا بەرى خۆ هاتىه لى دڤىرئىدا پتر فوكس ئىخستىيە سەر هەفركى دناڤەرا نەتەوہكى دا يان دناڤەرا دوکەسان كو هەر ئيك ژ وان هەفركى لسەر يى دىتر دكەت.

دىيافى ئەدەبى زى دا دەھمان فەرەنگ (اللغة العربية المعاصرة) دا هاتىه كو هەفركى: هەڤدزى وژىك دوورکەتنەكا رون و بەرچاڤە دناڤەرا كارەكتەر و وان هيزين بەشدارى كارى دراما وئاشوپى دىن نەخاسمە ئەو هەڤدزىا كارتىكرنى لسەر گرپى دگەل فيككەفتنا ئارمانجا دكەت، كو دئەنجامدا دىتە ئەگەرى شەر يان هەفركى دناڤەرا گرپەكى دا بەرامبەر ئاراستەكى كو دڤىت لسەر وى گروپى يان وى تاكى بسەرکەڤىت (عبدالله واخرون، 2008، 1289). دىباردیت كو دكارى هونەرى دا هەفركى گرپى ئالوز دكەت؛ چونكە ئەو بىرا سەرەكى يا هارىكارا رووداينى رۆمانى يان چىروكى يان هەر كارەكى درامى يە لەوما زى هەر چەند ناگرئى هەفركى خوشىيت و شەرەنخ دناڤەرا كارەكتەراندان زىدەيت گرى پتر مەزن دىت و بەرەڤ گوپىتكا كارى دڤىت و پاشى بەرەڤ ژوردانىيا چارەسەرىن

ئىسىيلىن ئىسىسەرىن مە بىن ئەدەبى زى چ شەر يان پەخشان دوير نەكەتىنە ژ دىمەنن هەفركى ئەگەر چ نەبىت وئىن هەفركى د پەيڤىن واندا يا رەنگە دای چ بشىوہكى راستەوخو يان نەراستەوخو- جھى تىبىنې يە كودزورە يا زویر يا فەرەنگين زمانى وزارافى دا بەحس ل زارافى (صراع و نزاع) ب شىوہكى ژىك جودا هاتىه كرن، (نزاع) لدويف دىتتا (ويلموت و هوكر 1991) ((هە فرىكەكا كردارى يە دناڤەرا دوو لايەناندا يان پتر، هە ر لايەنەك ژ وان هزر دكەت كو ئارمانجىن وى دگەل لايەنى دى ناگوچىت)) (عبدالله واخرون، 2018، 27). وەسا دياره كو ئەگەرى سەرەكى يى هەفركى نەگونجاندا ہزر و پىرسىيايە. وھندەك بسپور نافەرۆكا هەفركى ب گەھشتنا ئارمانجا فەگرىدن وەكى (مېتشل 1981) ديار دكەت كو (هەر دوخەكى دوو لايەنن جفاكى ہزرىكەن كو ئارمانجىن وان وەكى

ب ئى و ئاتى دەھىت كۆ ((دوخەكى دوولېي و نەرايىبىنى يە ئەوا دناقبەرا تاكە كەسان يان گروپەكى دا پەيدا دىت ژ بەر وئ ھەفېشكيا ھاوتەرىب د ھەبوون و گەھشتنا ئىك ئارمانجى دا)) (المغربي، 1994، 312). دىر يادىت كۆ ھەفېركى ديار دەكا سروسى ياكى ھەبوونى يە د ژيانا مروف و مروفايەتېن دا و ژ ئەنجامى ژىكچوودا بوونا ئارمانج و پرنسىيا پەيدا دىت. سەرەراى ئى چەندى فەرھەنگىن ئەدەبى ئى د چارچوونى ئەدىياتادا ديار كى، كۆ ((ھەفېركى دناقبەرا نەوین ئەدەبىدا لىور ئەنجامدانا كارى ئەدەبى و ياسا و دىتېن ھونەرى يە، و ئەف ھەفېركى دناقبەرا كەفن و نوپاندا شەرىعە تا خۆ ژ بېشكەفتنا مېژوونى وشەپولېن وئ وە ردىگىت...)) (علوش، 1985، 134). كەواتە ھەفېركى دھەر چ بورا كى دا ھېت دىت بىنەماين وئ دى لسەر دۈبەرەكې بىت دناقبەرا دو جەمسەرىن ھزر و بىرېن ژىك جودا دەھى بىنەماين خۇدا.

2- زارافى ھەفېركى د بىئافى فەلسە فى دا:

وھى ھاى ديار كى كۆ ھەفېركى دناقبەرا دوو لايەنا دا، لەوما بىندى يە ئامادە كى بو بىشوازى كىن و چاوەنيا وەرگىن و قەبىلە كىن وئ ھەفېركى ھېت كىن. ئىكەم فەلەسوفى زارافى ھەفېركى بكار ئىناى فەلەسوفى يونانى (ئىمپىوكلىس) خودانى تىورا ھەر چار رەگەزا (ئاف، ئاخ، با، ئاگر) ياكى بىنكەتەيا عەردى و گونجاندن دناقبەرا قان توخادا ئەگەرە بو دۈر كەتتى ژ ھەفېركى ددەھمان دەمدا بوونا گونجاندن. وئەفەبە ھاو كىشا بىنكەتەيا ياكى وان دەر ئەنجامى وئ ھەفېركىن دوم درېژن - ھەلبەت ئەف جورە باھەتەزى د چارچوونى فەلسەفا (ھەبوونى) دا پتر دەھىتە دىت- ئاكو ئەو فەلسەفېن پترى ھەميا ئامازە ب شىوہ و شىوازى ھەفېركى ددەن دقان بىئافىن فەلسەفى دا ديار دىن:

أ- فەلسەفا ھەبوونى دا:

وھو رىبازەكا فەلسەفى توخىيىن وئ بىتنى د وى سنورى دا نە راوہستايە، بەلكو گەھشتىبە بوارىن ئەدەبى ئى و ژ بۇ پىادە كىن وان ھەمى پرنسىپ و ئارمانجىن رىيازى ئىباى ئەدەبى چىرۆكى وھو زەمىنەكا خۇشبوو بۇ بەرجەستە كىن؛ داكو پتر رقىشتە و بىنەماين سەرەكى و رەسەن ھېنە ديار كىن. دەستېنكا پەيدا بوونا ئى رىيازى لسەر دەستى فەلەسوفى دانباركى (كېركىارد) كۆ ب رىكا چىرۆكى ئىباى بىروبووونىن خۇ بىن فەلسەفى بەلا فېكەت (البدوى، 1984، 326). ھەلبەت پىادە كىن ھزرىن بونگەراى باھەت ھەفېركى ئى ب خۇ فەدگىت نەخاسە ئەگەر دەستېنكى لسەر چىرۆكى ھاىنەتە بەرجەستە كىن و چىرۆك ب خۇ لسەر بىئافى رەگەزى ھەفېركى دەھىتە ھەبوون و گەشە دكەت. (سارتر) وھو لايەنى ھەفېر و ھەفېر ك بەرامبەر پەيدا بوو كۆ ھەلگىن ئاراستەكا ئىلحادى بوو و نە بىتنى دپەرتوكا خۇ دا (الوجود والعدم) دا ئەف بووونە ديار كىنە بەلكو پەنايا پىادە كىن وى برىە بەر ئەدەبى فەگىران و شانوبى ئى وئەف چەندە ب شىوہكى ئاشكرا دەھىتە دىتن (سارتر، 1964، 11، شىا، 1986، 131).

رىكىن دگىت. ئەف وئى دناقا دراما و كارىن ھونەرى دا دەھىتە دىتن رەنگەدانا ژيانا راستەقىنەبە جىكى مروف چ دگەل خۇ يان دگەل دەور و بىرېن خۇ ھەردە م د ھەفېركەكا بەردەوام دا.

ب- ژ لايى زارافى:

ھەفېركى وھو كۆ ديار دەكا رەفتار كىن دەھىتە ھىمارتن و دوو جەمسەرىن ھەين وئىك باھەت و ھەردو جەمسەر ناھەروكا باھەت ھەفېركى دزان ئەفقا ئەف ھەفېركى دناقبەرا مروفى و خودى مروفى ب خۇ داىت يان دناقبەرا مروفى و كەسەكى دى يان گروپە كى يان دناقبەرا نەتەوہ و نەتەوہكا دىتر دا بىت. زوربە ياكى وان ژىدەرىن ئەف ئىدە مە شلوفە كى و ب گىكى وە رگىتى ژىدەرىن دەروناسىنە وھى فرودى كۆ چارچوونى غەرىزىن مروفى دا بەھسكەرىە وھى پەرتوكا وى (الغرىزە و الثقافة)، چىكى وھو رەفتار دگەل دەروونى مرفى دەھىتە كىن و ھەر كىرەكا دەھىتە ئەنجامدان ئى ئەو كىرنا دەروونى يە ئەوا ھەمى مروف ھەلگىن ووى كەسى بەرەف ھەفېركى و شەرىخى دەھت چ دگەل خۇ يان دەور و بىرېن خۇ، ژەر تىكەلبوون و بەر فەھىا زارافى دىتن و بووونىن جودا بوو ھاىنە كىن.

(محمد قاسم القريوتي) ئامازە دكەت كۆ ھەفېركى ((كىرەكا كارلىكى ياكى جفاكى يە دناقبەرا دوو لايەنان يان پتر، ژ وئ چەندى دەستېندكەت دەمى لايەنەك دىتە رىگر بەرامبەر ئارمانجىن لايى دىتر و ب ئى ئاواى ھە سىكرى ب توندى وئ ئومىدىن دەھىتە كىن وئەف چەندە دىتە ئەگەر بو وەرگىتتا ھەلو بىستە كى كۆ دىر چوونى ھەفېركى دا دەھىتە دىتن و ھىدى ھىدى بەرەف كەشە كىن دچىت ئاكو دگە ھىتە گوبىتكى)) (القريوتي، 2009، 258). ديار دىت كۆ ھەردەمى لايەنەكى ئاستەنگ بەرامبەر ئارمانجىن لايەنەكى دىتر پەيدا كىن دى بىتە ئەگەر بۇ پەيدا بوونا شەر و ھەفېركى. و گەلەك جارا ھەبوونا مونافەسى دناقبەرا ھندەك كەساندا ژ بىخەمەت ئىك ئارمانج دىتە پالەر كۆ ئەو مونافەسە گەشەكەت و بچىتە دىر چوونى ھەفېركى و شەرى دا. ئانكو رىگىتن بەرامبەر ئارمانجىن ھەفېر چ لسەر ئاستى كەسايەتى بىت يان لسەر ئاستى نەتەواىت ھەفېركى پەيدا كىن. ژەر وان شلوفە كىن بو ئى زارافى ھاى كىن ھندەك نمونە ئى بەرچاى بوونە ((ھەفېركى ژەنجامى فېكەفتنا بەرژە و ھندىيا پەيدا دىت و دىتە ئەگەرى دا بەشبوونا جفاكى لەوما ئى ھەفېركى ئەگەرى ئىك دوور كەتتى يە، سى نمونىن سەرەكى وھو جۆر بو ھاىنە دانان ئەوژى: شەر، بارىكىن، گەتوگوكىن)) (عبدالكاى، دت، 263). ھەر چەند دىتن و شروفە كىن بو ھەفېركى ھېن كىن باھەت سەنتەرى دى ھەرى بەرژە و ھندى و تىكەدانا وان بىت.

ژەر تىكەلبوونا زارافى ھەفېركى (Conflict) دگەل زارافى شەر يان ھەفېر (dispute) فەكولەر و بىسپور نەشايەنە وان ھەردو زارافا ژىكدوور بكن، بەلكو نىزىكى دناقبەرا ھەردووكا گەلەكا لەورا ئى ھەردو زاراف ب ھەفرا و بۇ ئىك ئاراستە دەھىتە شلوفە كىن و دزوربەيا وان فەرھنگ و ئىسناىكولوبىدباىن كىرناى زارافان ب ھەفرا ھاىنە بەھسكەرىن و دناقبەروكا خۇ دا

بۇ ھەبوونا ھەفرىكا ب تايەت دناقبەرا ھەردوو تەخىن سەرەكى (پروپوليتارىيا بۇر جوازى تى) كۆ ئو دىنەمويى لئاندا مېژوويى يە و دەھمان دەمدا فاكئەرى گھورينا بارودوخىن ئابوورى و روشنىبرى و سىياسى ددەستى وان ھەردوو چىنادايە ، لە وما (تېورا ھەفرىكا جفاكى وەكۇ كارفەدانەكى بويە بەرامبەر تېورا نەرىكى ئەوا رزديى دئىخىتە سەر وان فاكئەران ئەوين جىگىروويى دناف جفاكى دا پەيدادكەت بەرامبەر فنى چەندى ھەمى وان بەپايان فەراموش دكەت ئەوين بناقى ھەفرىكا بەرژوھەندىا دئارمانجىن تاكەكەسى دناف جفاكى دا دەيتتە نىاسىن) (فصل و محمد، 2019، 383). ديارديت كۇ دابەشكرنا ئەركا لسەر تاكىن جفاكى فاكئەركە بۇ ھەبوونا ھەفرىكا نەخاسمە دابەشكرنا ئە گەرىن بلند و زمندا. بەلى ئەوا ماركسىيەتى پى مەرم ئەوھەفرىكا چىناپەتتە ئەوا جفاكى دابەش دكەت لسەر بنەمانى دەولەمەند و ھەژارا ھەلبەت تاكەكەسىن ھەژار وەكۇ نەركىن چويك پى دەين بەخشىن وب دەست دكەفن مينا: خزمەتكار، جوتيار، كرىكار... و تاكىن دەولەمەند ھەولادەن وى چىنى ئىستغلال بكن بۇ مەرم و كارىن تايەت لەورا ((ھە فركى بويە ساخالەتە كا سەرەكى يا ژيانا روزانە يا تاكىن ھەر جفاكەكى؛ چونكى ھەر تاكەكە ھەولادەت بارى ژيانا خۇ خوش بكەت و بەرژوھەندىن خۇ بپارىزىت)) (عبدالله، 1999، 21). لەف ماركس ديارديت كۇ سىستەمى

ملكىيەتى ژىدەرى ھەمى خراى و نەخوشىين جفاكى يە لەوما پىدقىە بېنە گھورين ب ستسەمەكى كۇ ملكىيەتەكا ب كۇم يا ھەبوونا ئامېرو كەرسىن بەرھەمىناني بېنە قەرەبوورن داكو يەكسانى و دادبە روەرى دناف جفاكى دا بەلاقىبىت.

و ھەسا ديارديت كۇ ھەبوونا ھەفرىكى دناقبەرا جفاكى و گھورينىن جفاكى مفايەكى گشتى بۇ وان پەيدادكەت؛ چونكى ھەندەك دەروازىن سەرەكى بۇ فەخواندن لسەر كۇمەلگەھى فەدكەت مينا ھەبوونا سامان و ھىز و دەستەلانى كۇ رزديا فى دەرگەھى دكەفئە سەر دوو جەمسەر ژ لايەكى فە سەرەت و سامان و ژلايەكى دىتر فى ھەبوونا ھىزى و دەستەلانى ئانكو ھەردوو جەمسەر ب ھىزا خۇ داپوشىنى لسەر تەخا پروپوليتارىيا دكەت.

ئەگەر فى بىياقى لسەر كارىن ئەدەبى و چاوانيا پىادەكرنا فى ھىز و دەستەلانى دناف تىكسىن چىرۆك و رۇمانا دا پىادەكەكىن دى ديارديت كۇ ئەوتىكسىن دەيتتە ھىسەن ھەندەك ژ وان ب شىوھەكى ئاشكرا دەربىرى ژ وى ھەفرىكا چىناپەتى دكەت ژ لايەكى فە و ژلايەكى دىتر ھەفرىكا تاكەكەسى دگەل خۇدى خۇ يان ئەو باروئىدوخىن ئابوورى بىن سەخت، لەورا بىياقى ئالوزكرنا گرئيا رۇمانى يان چىرۆكى بۇ شىسەرى يا بەرفرەھە و دىشەت ئەو ھىزا وى/وى دقەت بەرجستەبكەت و روودانا ھە فركى ژ چرىسكەكى بكەتە گوربەكا بلند و پاشى وى گوربى ب ھەندەك روودانىن دىتر ب فەمىرىت. ئەگەر ب شىوھەكى ئەدەبى گرئان دناقبەرا ماركسىيەتى و بىياقىن ئەدەبى دا بېت كرن دى د وى دىتنى دا ديارديت ئەوا ماركسى دياركرى ((جفاك ژ دوو سترآكچەرىن سەرەكى پىكەھىت ئەوزى: سەرخانە كۇ بەتتىن ھىز و بىر، داب و نەرىت، بەپاين مرؤفى و سىياسى و رەشى و ئاينى. و ژىرخانە كۇ بەتتىن وان دەزگەھىن ئابوورى و جفاكى برىقە دەن ب خۇفە دگرىت و ئەفە زالگەھى لسەر سەرخانى دكەت و ھەر

كەواتە زەمىنەسازى و كىلگەيا بەرھەف بۇ ديارديتتا بابەتى ھەفرىكى دباوھەسا ژانرەكى فەگىراى ژ وان ژى رۇمان و چىرۆك و شانوويى يە، چونكى ژيان لسەر ھەفرىكى دناقبەرا ھىزا باشى و ھىزا خرابى پەيدابويە و زوربەيا بابەتىن ژانرىن فەگىرائى دچارچوئى كەتورائى ژيانا روزانە يان مرؤفاندايە كۇ بەشى سەرەكى ژ ژيانا مرؤفى و ھەدگرىت و پاشى ئىسسىر تىكەلى ئاشوپ و فانتازيايى دكەت ب مەرمە چىز و ھەگرن و بەردەواميا خواندن. چونكى بونگەرايى دكۇكا خۇدا لسەر دوو بنەمايا پەيدابويە ئەو بنەما بويە شەنگستە بۇ ھەفرىكەكا ھىزى و واقى يا بەردەوام دناقبەرا تاكەكەساندا نە خاسمە كەسىن ئولدار و باوورى ب ھەبوون و نەبوونى ھەمى و كەسائىن بى باوەر و پىترا كەيسىن ھەفرىكى ئەف تەو ھەبوون:

تەو ھەرى ئىكى: بىنكەت بۇ ژ ھەبوونا گومانى د راستيا كەلتورى مرؤفابەتتيا روى.

تەو ھەرى دوئ: ھىزركن د تەو ھەرى ئىكى دا زىدەبارى راستيا ھە بوونا خودى و بەپاين ئاكارى بىن مانبايى (المنصوري، 2000، 163). ديارديت كۇ دەسىپتىكا پەيدابوونا بونگەرايى وەكۇ رىياز و فەلسەفەكا تىكەلكرىبوو ژ فان ھەردوو تەو ھەران و ئەو بويە ئەگەر كوشەرەنخا ھەفرىكى بەرەف بەرزوونى بچىت.

ب- فەلسە فا ماركسى دا:

ھەلبەت ئەوا پىدقى دەلسەفا ماركسى دا پەيوھەندىا وى دگەل بابەتى فەكولپنى ئەو ئەو ھەفرىكا چىناپەتى ئەوا ماركسى بەحس لى كرى، چونكى جفاك بسەر چەند تەخا دا ھاتبوو دابەش كرن ژ وان ژى تەخا دەولەمەندا كۇ ب ناقى تەخا ئوروستوكراتى دەيتتە نىاسىن و تەخا ناقىن كۇ ب تەخا بۇرجوازى دناقاربوون دگەل تەخا ھەژارا كۇ ب ناقى پروپوليتارىيا دەھانە نافرگن چونكى وى تەخى چ كەرسە و ئامېرىن كركرن نەبوون تەنھا بو كاروكرىارا و بەدەستەئىنانا پارىن ژيانى پىشت بەستن لسەر ھىزا زەفەكەين خۇ دكر.

ئىك ژ وان تىورىن بەرەبەلاف كۇ پتر جھى خۇ دناف زوربەيا بوارىن ژيانى دا كرى نە خاسمە بوارىن سىياسى و جفاكى "ماركسىيە تە" لەوما بويە جھى گرئىكەدانا شلوقەكارا و شىاپىنە وان ھىلپىن كەيسا ھەفرىكى و ئەو ھەفدژىيا دناف جفاكى سەرمابەدارى دا دەستىشان بكن ئانكو وان خاللىن ھەفدژ دناقبەرا تەخا بۇرجوازى و تەخا كاركەرا دا. ھەلبەت ماركس ھىزا فەلسەفا خۇ ژ مېتودا دىالىكتىكى يا "ھىكل"ى يا ھەرگرتى، بەلى ئەو ھەرگرتە يا دەقا و دەق نەبوو بەلكو نىقشكى ھىزا وى ھەرگرتىە و گھورين و راستشەكرن لسەر وى مېتودى كرىە و بابەتى وى ژ دىالىكتىكىا ھىز و دىتتىن مېشكى بەرەف دىالىكتىكىا سروسشت و جفاكى برىە، ئانكو ((فە گۇھاستن ژ ھە فرىكا ھىزا بۇ ھەفرىكا چىناپەتى)) (الخورانى، 2008، 88). ماركسىيەت بابەتى جوت جەمسەرىيا جفاكى دئىخىتە بەرچاف تاكو دگەھىتە رادا ھەفرىكى وژىك دووركەتتى دناقبەرا ھەردوو تەخىن سەرەكى بىن جفاكى بۇرجوازى، ئەوزى تەخا كاركەر و ھەژار بەرامبەر تەخا بۇرجوازى تاكو دگەھىتە وى ئىكەفتنا دىتتە ئەگەرىن دووركەتتا وان ژ ھە فەدوو. لەوما فوكسا تىور و فەلسە فا خۇ دئىخىتە سەر جفاكى وەكۇ سەنتەرى سەرەكى

د رەفتار و كرايرين بزاف و ئايدىبولوژىيەتا مروفي و شىپانين وى هاتىه گرىندان، بەرامبەر فى ھەفرى بەرگىرىكرن زى لايەنى دىترى ھەفرى يە)) (بورنان، 2016، 18) ديارديت كو ھەفرى دگەل مروفي ژدايك دىت وەكو غەرزەكا زىكاكى.

2- ژىكجوداھيا بەا ونەرىت وئارمانجا، ئەف دىتنە "لوس كوسىه" يا دياركى ودىنىت كو (ھەفرى قوربانىدانە پىخەمەت نەرىتان وىزافكرنە ژ بو بدەستشەئىنانا دەستەلەت وھىزى و سامانى ب ئارمانجا دەستىشانكرنا لايەنى خو ئى ھەفرى و سەرکەفتن لىسەر) (المعشر، 2005، 42).

3- ژىكجودابوونا رىكرن دىتتا چارەسەرىيا بو ھەبوونا كىشەكى دناقبەرا ھەدوو جەمسەرىن ھەفرى.

4- ھەبوونا ھەفرى پىخەمەت بدەستشەئىنانا دەستەلەت.

6- ھەفرى لىسەر سامانى.

7- ھەفرى لىسەر نە پىنگىرىكرن ب ياساين جىكاكى يان پىن وەلەت.

2-3: جورىن ھەفرى.

رۇمان وەكو ژانرەكى ئەدەبى پىرى ھەمى جورىن دى پىن قەگىرانى دىشەت روودان وگرى و باپەتىن ھەمەجۇر دناقبەرۇكا خۇدا باومش بكت، ئەگەرى فى چەندى زى دزقرىتە ھەبوونا وى بىاف و رووبەرى بەرفرە و زەمىنا نامادە بو پىادەكرنا روودانا ب ھەمى جۇر و شىپون خۇفە. ھەفرى زى وەكو ئەلەمىنتەكا سەرەكى پىدقەتەكا گرنگە بو بەردەوامىيا روودانا؛ ژەركو رۇمان رەنگەدانا ژيانى يە وژيان يا پرە ژ ھەفرى و مەلەلانى لەوما جىگىرىبوونا وى دناف توخىن رۇمانى پىدقەتەكا رەھايە و ھاوتەرىپى كارەكتەرايە درىقەچوونا روودانا. و دىتە دىنەموى گھورىن ولىكرفراندىن وگەشەكرنا روودانين رۇمانى، ھەبوونا پىر ژ روودانەكى پالدرەكە كو فرە جورى دەھبوونا ھەفرىكا دا ھەبىت.

ھەرچەندە شانويا بەرنىاسە ب ھەبوونا ھەفرىكا بەلى ئەفە وى چەندى ناگەھىنىت كو رۇمان يان ژانرىن دى پىن ئەدەبى دىن بەھرن بەلكو ئەو ژانرە زى شىپانە فى ئەلەمىنتى ب بلمەتانە پىادەكەن و پىخەنە دزخەمتا پەرەپىدانا رۇمانى دا لەوما زى ئەو جورىن ھەفرىكا ئەمىن دشانوى دا دھىن دىتن ھەمان جورن دناف رۇمانى دا ھاتىنە بكارىئىنان بەلكو شىپوز و شىپونى باپەتى ژىك جودا، لىويف ھندەك قەكولينا ب فى شىپوى جۇر بو ھەفرى ھاتىنە دانان: ((1- ھەفرى لىويف ئەگەرا: ئەوژى قان شىپوا ب خۇفە دگرىت: ھەفرى دناقبەرا تاكەكەس وخەلكى، ھەفرى لىسەر كىشىيا زارىباريا، ھەفرى پىخەمەت بەرزەوھەندىا، ھەفرىكا سترەكچەرى يان پەيكەرى، ھەفرىكا بەا ونەرىتا.

2- ھەفرى ژ لاپى دەرەكتەنا وى: ھەفرىكا ئاشكەرا، ھەفرىكا بەرزە بووى ونەنامادە، ھەفرىكا كىكرى يان خەمگرتى)) (بدوى، 1997، 43-50).

گھورىنەك يان پىشكەتەكە سەر ژىرخانى بەت كرن دى رەنگەدەتە سەرخانى زى)) (فىصل و محمد، 2019، 386). كەواتە ئەف ھەردوو سترەكچەرە پىكشە دگرىدانە ھەرىكەتە مامكەرا يا دى يە و ب پەيوھندىا كارىتكرن و كارلىكرن دھىنە نىاسىن ئەوا لەدەف ماركسى ب پەيداكرا مادىيا ھەفرى و دىالېكتىكى دناقبەرا جىكاكى و دەزگەھىن رىقەرىن دھىتە زانين.

2-1: ساخە تىن ھەفرى: ساخەت و بەرجەستەبوونا جورىن ھەفرىن درومانى دا

ھەلبەت ھەر باپەتەكى قەكولن و خاندن لىسەر بەت كرن، دەيانا وى چەندى دا ساخەتەن وى باپەتى خويا دىن، ساخەتەن گىشى پىن ھەفرى وب تايەت ھەفرىن جىكاكى ب خۇفە دگرىت دقان خالاندا دياردىن:

1- ھەر ھەفرىكە دوو لايەنا يان پىر ب خۇفە دگرىت و ب شىپوھەكى بەرچاف- ھندەك جار-دناف تىكستىن ئەدەبى دا بىن جوداھى ديارديت، چونكى تىكەلبوون و كوتناكا باپەتى ھەبوونا ھەفرى و مەلەلانى وگرىدانا وى ب ژيانا روژانە يا مروفي دىتە ئەگەر كو دناف ھەمى ژانرىن ئەدەبى دا رەنگە دەت ((ھەفرى دجىمانا واقىعى دا دناف گىلگىن ئەدەبى زى دا دچىت خارى، ئەدەب خودىكا ژيانى يە وتىدا رەنگەدەرا دياردىن ھەفرىكا يە ب ھەمى قەبارە و شىپون خۇ)) (ادرىس، دىت، 135). كەواتە رومان وە كو ژانرەكى بەرفرەھى ئەدەبى دىشەت بەرجەستەبوون و نواندىا وان دىمەن و پىن ھەفرى بكت؛ ژەركو رۇمان وژيانا مروفي وەكو دوو ھىلن ھاوتەرىپى پىكشە رىدكەفن.

2- ھندەك ئەگەر پالدرىن دەرەكى و ناخوبى دىنە بنەما بو پەيدابوونا روودانا. 3- ھەبوونا سازانى دناقبەرا ھەردو لاپىن ھەفرى، ئانكو ژىكجوداھيا ھزرورىيا دناقبەرا تاكىن جىكاكى (ارىخا، 2019، 13). ديارە ئەف چەندە زى ژ ئەنجامى ھەبوونا ئاستىن جودا پىن تىكەھشتىن دروست دىت، چونكى بەرزى و نزمىيا ئاستى فاكترەكى ھارىكارە بو راکىشانان ھەفرى.

4- ئەنجامىن ھەفرىن ديارنابن تاكو بدوماھى دھىت.

5- دھەفرىكا جىكاكى دا- ھندەك جار- دوخ دگەھىتە قوناعىن توندوتىژى ((...كاتىك كىبرىكى نىوانىان ناھاشىتانە دەبىت، وانا ھەر يەككىيان نامادە دەبىت شىپوزى توندوتىژى لە دزى كەسەكەى دىكە بەكاربەبىت، ئەوا ئەم كىبرىكىيە بەپى ئەو بارودوخ و حالەتانەى تىدا سەرھەدەت دەگورىت بو مەلەلانىيە كى شاراوه يان ئاشكرا)) (ئەلخەسەن، 2012، 529).

2-2: ئەگەرىن پەيدابوونا ھەفرى:

ديارە چ مەلەلانى پەيدانابن ئەگەر ھندەك پالدر نەبن بىنە فاكترىن ھارىكار بو پەيدابوونا ھەفرى، ب شىپوھەكى گىشى دقان خالاندا بەرچاف دكەفن:

1- ھەبوونا تىكەھشتىن دناقبەرا ھەردو لايەن ھەفرى. كو ب ھەفرىكا ھزرورىيا دھىت نىاسىن ((وھسا دھىتە زانين كو ھەفرى دياردەكا گەردوونى يە پىادەكرنا وى

دياردىت كو هەر باهه تەكى شىوہ وجورەكى تايەت يى هەفرىكى يى هەى، لەوما دەستىباشنكرنا جورىن وى لىويف ئاست وىلەين جفاكى وىلەت يىت ژ وان ژى:

أ- هەفرىكىن دەروونى.

ب- هەفرىكىن جفاكى.

ج- هەفرىكىن روشنىرى (بورنان، 2016، 30-42).

بەلى قەكولەر دىنىت كو هەندەك چەشنىن دىتر ژى هەنە هەبوونا خۇ دژيانى و دناف مژايرىن ئەدەبى دا دىبن ئەوژى:

أ- هەفرىكىن سىياسى.

ب- هەفرىكىن ئابوورى.

ج- هەفرىكىن ئابى.

د- هەفرىكىن ئايدىولوژى.

دقان هەمى جوراندا تەنبا بۇ مەرەما پراكتىكرنى لسەر فى فەكولنى قەكولەرى هەفرىكا جفاكى هەلبەزىتە ولسەر رۇمانا (بوھزىن/بە شى ئىكى) شلوفەكەين، چونكى ب شىوہكى بەرچاف ئەو شىوہ و ئەگەرىن دىنە بنەما بۇ پەيدابوونا هەفرىكىن جفاكى نەخاسمە لىويف تىورا پلەكرنا جفاكى يان چىنايەت يى لسەر دەينە دىبن.

هەلبەت پىنكەتە و تەفنى جفاكى ژ يەكەين جودا پىنكەتە و ئەف يەكەيە لىويف بلدىا ئاستى و تىماتىا وى هاتىنە دابەشكرن. هەبوونا هەفرىكىن جفاكى كارەكى نەرتى نىنە بەلكو هەفرىكى شىوہكە ژ شىوین بەردەوامى و كوتناكبوونا تاكىن جفاكى دگەل هەفدوو و دىنە مونافسە لسەر بەرەف پىنچوونى. ب شىوہكى گشتى هەفرىكى دابەشى دوو جورا دىت ئەگەر ب رادا ئاستى بەرز و تىماتىا رەندى تەماشە فى چەندى بىت كرن- ئانكو لسەر ئاستى جفاكى ب شىوہكى يە ولسەر ئاستى وەلاتى دگەل وەلاتىن دەرووبەر و حىبانى ب شىوہكى دىترە. دىمانا خاندان رومانا نمونە وەرگرتى قەكولەر دىنىت كو هەفرىكى لىويف دابەشكرنا ئاستا فان هەردوو جورا ب خۇفە دگرىت:

1- هەفرىكىن ناوەكى

2- هەفرىكىن دەرەكى

1- هەفرىكىن ناوەكى: يا چارچوفەكرىە ب سنورەكى دياركى كو دناف خىزانى داىە. درۇمانا (بوھزىن/بە شى ئىكى) شىوین جورا و جورىن هەفرىكا تىدا دەينە دىبن نەخاسمە ئەف رۇمانە رەنگەدانا بارودوخىن سەردەمەكى يە جفاكى كوردى هەمى دتەفەكەنى ئالوزى يىن هەفرىكىن چىنايەتى، جفاكى، سىياسى، ئابوورى... دزقرى لەوما ب سەردەمە هەفرىكا مرۇفى دگەل بەردەوامىا ژيانى دەتە نىاسىن، هەوسا يىافى فى جورى هەفرىكى ژ چارچوفى دەروونى دەردەكەفەت، لەوما هەفرىكىن

خۇدى ئەوین كارەكتەرىن رومانى يان قەهرەمانى وى پى رادىت دەرتەنجامى هەبوونا ئاستىن بەرز و تىماتىا جفاكى يە ژبەر فى چەندى نايىت لایەتى خۇدى يى وان كارەكتەران بىت فەراموشكرن نمونە فان جورە هەفرىكا ب فى رەنگى يە:

أ- هەفرىكا باى سەعیدى دگەل سەعید و خویشك و براىن وى (زاروكىن وى) وماموستاتى مەكتەبى. باى دقەت كورین وى -هەرچەندە هیشتا زاروكى- بەلى نەچنە خاندەگە هەى بەلكو كارەكەن و هارىكارىا وى د خودانكرنا خىزانى دا بەن ((جىرانەكى وان سەيدان مەكتەبى بوو... كۆتە باى وى بوچى تو فى كورەى ناهىزى مەكتەبى..؟ باى وى ب كەنى فە كۆت: ئەف كورە يى دىنە و هىزىاى خۇبندى نىە)) (ئاکرەى، 1986، 25). ل قىرى باى سەعیدى ب دىنە كىم تەماشە شىبانىن كورى خۇ دكر، بەلى وەكو پالەدەكى بۇ كو ئارمانج و رەندىن دوور بۇ خۇ بدانىت لەوما فەگىر ژ زارهرزا كورى دياردكەت كو "سە عید"ە وەكو قەهرەمانى رۇمانى يە ((ئەف ئاخفتنە دناف سىنگى وى دا پەنگىا و دگەل وى مەزىن بى بەلى سەيدان كۆت: نەكەكو... هوسا دباشن ودى يى زىرەك ژى يىت. باى وى كۆت: نەباو نە كەنگى دى وەسایىت؟ سەيدان كۆت: ئەز سەيدان مەكتەبى مە وئەز قوتایا دىناسم باچىت. ل دوماهى سەيدا شىا باى وى رازى كەت و هەنارتە قوتانجانى...)) (ئاکرەى، 1986، 26). هەلبەت ئاخفتنە باى وى كارىكرەكە دەروونى لسەر سەعیدى كر و بۇ پالەدە كو سەعید دەمى قونانغىن خاندانى دا سەركەفتى ئىكى بىت تاكو گە هشتە كۆلپا پزىشكى. ئەف جورى كارىكرەكى وەكو هەفرىكە ناخوونى دناقبەرا سەعیدى كو خۇ ب چەسپىنىت و ئەو يى بىرمەندە و شىبانىن هەىن بخوینىت و دناقبەرا باى وى ئەوئ ب هەمى هىزا خۇ دەستەلاتا باب سالارن لسەر زاروكىن خۇ دەسپاند. ئەفە و ژبلى رىگرىا باى وان ل وى چەندى كو زاروكىن وى هەست ب قونانغانى خۇ نەكەن و هەر ژ پچوكتان دنانە بەر كار و كاسكارىن وەكى دانانا براى سەعید (خدر) دانابو بەردەستى چلك دوورەكى ((خدر ل جەم خەياتەكى دامەزرا بوو ئەوژى نەهەنارتە خویندى... چەند پارە ب دەست هەركەسكى ل وان كەفتان دا كەنە دەستى باى خۇ... خدر فىرە خەياتى ببوو... شەل و شەپك... كۆرتەك و هیلەك قوتكىت ژنا، فىستان، كۆرتەكىت ژنا هەمى ب چاكى ددورین، بەلى هیشتا زاروك بوو ب چاكى دونیا نەدىسى ل سەر ماكىنا خەياتى يى نەدرىنىشت تىفا باى وى ل سەر سەرى راوەستابا تا شول كرابا... چافىت وى ژى وەرگەرىبا دا چىت گەرىت... ناف پچوكا... ب هەجەتا مەگەفتى... ئەدەنجان چا قەخوارنى دا چىت... قوتانىت چاك دىخان... بە لى پىنە پى نە بوو...)) (ئاکرەى، 1986، 29). هەلبەت هەفرىكە نەراستەوخو دناقبەرا خدر وەكو زاروكەك كو پىدفى ب بوورینا ژى خۇ يى زاروكىنى يە و دناقبەرا باى وى كو وەسا رەفتار دگەل دكر وەكو كەسەكى مەزىن، لەوما ژى هەفرىكى دناقبەرا دىسان باى سەعیدى و كورى وى خدر ژى پەيدابوون، چونكى وان دىباوەكى هەفتەمەنن خۇ پچىت قوتانجانى و قونانغىن ژى خۇ يى زاروكىنى وەكو زاروك ب يارىا فە بوورینن. ئەفە و ژبلى شەر و هەفرىكا وى دگەل داىكا سەعیدى. هەلبەت رۇنى باى سەعیدى و شىوازى كارەكتەرىا

زيرەكى ل خويندى... ب تنى فەيدە نينه... ماھەما تو بى زيرەكى... دوكتورى پارە
پىن دقن بئىنگەكا دینارا دجیت تا بگه یه وى ئارمانجى.. دى ژ کىرى ئىنى..؟
هەرە .. هەرە شولکه .. ببه پاله .. ببه رنجیهر بو خو نانی په بىداکه .. قان خەون
وهزىرت بى مفا ژ مەژى خو پاقىزه دەرى..)) (ئاكره ی، 1986، 41-42).

هەلبەت دياردبیت ژبلى چەوساندنا راستەوخو يا ژيانا جفاكى ئەوا
ژلايى دەولەمەندافە لسەر هەژارا دەهاتەكرن ژلايى دەروونى ژى فە دقباى وان
بچەوسىن و بىخەنە دناقبەرا هەفرىكىن دەروونى، چونكى فنى شىوايى ئاخىتى
كارتيكرن وفشارين دەروونى دويش خورا دئىبىت لەوما سەعیدى دىتە گهورين
ودبیتە مروفەكى توره، هەروەسا ژ ئەنجامى وان هەمى بارودوخان و ناخىتىن
نەخوش سەعید نەدشیا بۆ كەسى باخىت لەورا دەست ب ئىستنا هوزاناكر
داكویتىدا هەمى ئىش و ژاينى دناف ناخى خۇدا دەربىخىت و ئىكەم تىكستا وى يا
هوزانى ب نائى ((“بەلنگاز و دەولەمەند” بوو.. گەلەك رەوشىت وى هانته
گورين.. زوى تويە دبوو دگەل هەفالىت خو شەركر و ولنى هات ناخىت دگەل
كەسى نەدكر...)) (ئاكره ی، 1986، 43). ئەفە وەسا دياردكەت هەبوونا
ئوروستوكراتىيەتى دناف جفاكى دا و خۇ سەپاندن لسەر تەخا هەژارا گەهشەتو
خەون و ئارمانجىن وان ژى، ئەفە هەر ئەو هزرە ئەوا “ماركىس” نامازە بىكرى
نەخاسە دەمى وەرگرتنا كلكا تيورا “هيكل”ى دىياقى هەفرى دىيالىكتىكىن دا
وەرگرتى ئەوژى فەگواستنا هەفرىا هزر و بىر و دىتتا بۆ هەفرىا سروسىت و جفاكى،
ئانكو هەفرىا جفاكى دناقبەرا وان كەسادايە ئەوین هیز و پارە هەين دگەل وان
كەسىن بى پارە. هەلبەت سەعید و بايى خۇ ژ تەخا دووى دەين هژمارتن بەرامبەر
“حەجى” بى جىرائى وان كو خودان پارە و دەولەمەندە. ژ بۆ راگرتنا هوسەنگىا
هەژارنى و نەبلندبوونا رىژا وى دەستەلاى سىستەمەك هاتبوو دانان هەر خىزانەكا
هەژار دىشەت بىرىكا وى سىستەمى داهاىتەكى وەرگىت و بىتە هارىكارەك بۆ
رىقەبرنا ژيانا وان، بايى سەعیدى ژبەر بارودوخىن ژيانا خۇ پەنابەر بەر
دەرىخىستنا “شهادا هەژارنى” (... چوئى لالى موختارى و هەبىتە تا ئەختىارەت
بازىرى و قائىموقامى شارى وشەهادا هەژارنى كو دگوتى “شهادە فقر الحال” دەرتىنا
دا كىتب و وەرزش بى پارە بن... بەلنگازىن و هەژارنى ژى شەهادە دقبا و ب
كومەلەكا ئىزا فە .. دا زانبا فولان كەس هەژارە و هارىكارىا وى بكن...شكىل و جل
و بەرك و لاوازى و تەندروستى يا وى بەس نەبوون دەبىا شەهادا هەژارنى ژى
دروست كرتا تا فىرپوون و كىتب و تىشەت دىكە ل مەكنەبى بو وى دقبا پارە و بە
لاش بانە (((ئاكره ی، 1986، 45).

ج- هەفرىا خۇدى: هەلبەت تىنگەھى (خۇد) وى هەمى رووبەرى بەرفرەه
وەرگىت ئەوا هەمى كرىار و رەفتارىن مروفى دكەفە دسنورى وى دا، لە و ماوہ
كو بەشەكى تايەت ژ سنورى مەزنى هەفرىكىن دەروونى ب خۇ فەدگىت. بسپور
دقبا بوارى دا دياردكەن كو ((ئەو تىنگەھە ئەوى مروف ب خۇ بۆ خۇ چىندكەت
وەكو بوئەوەرەكى بىولوچى- جفاكى ئانكو ژبەدەرى كارتيكرن و كارلىكرنى يە بۆ تاكىن
دى)) (دويدار، 1992، 32). كەواتە ئەو بەشى گىانى يە ئەوا هەمى بىروباوەرین

وى كەسەك بووئە ژ وى ژيانا هەژارنى بىزاربووئە و كارتيكرن لسەر هەمى كرىار
و رەفتارىن وى كرىه، لەوما ب مروفە كى سەمكار و توره دەهاتە نىاسىن و وەسا
هەلسوكەوت دگەل خىزانا خۇ دكر-هەروەكى رومانقىسى ئەو وىتە دناشوپا
خانەفانى دا دروستكرى-كو كەسەكە هەست ب بىزارىيا ژيانى دكەت. ژبەر فنى
چەندى هەمى توره بوونا خۇ ژ خىزان و دەوروبەرىن خۇ دەردىخىست و هەردەم
دەهفرىكىن دا بوو ب هەمى شىوین خۇفە هەروەكى درۆمانى دا هاتى: ((بايى
سەعیدى گەلەكىن تويە بوو... رۆژك نەبوو شەر نەكرىا جىن دانە دەيكا وى...
دەيكا وى ژى دگرى و لەمى سەعید ژى دپرسى هىچ وەلامەك نەد داڤە ... بۆ
حالى خۇ دگرى...)) (ئاكره ی، 1986، 37-38). كەواتە ژ ئەنجامى وى هەفرىا
ناخوونى يا دناف ناخى بايى سەعیدى پالەدەرك بوو كو هەمى دەما دەهفرىكىن دا
بىت.

ب- هەفرىا دناقبەرا قەھرە مانى رۆمانى و گەهشەتتا وى ب ئارمانجى: مەرەما
سەرەكى دقیرىدا ئەو قەھرەمانى رۆمانى هەفرىكىن دگەل تاكىن دى بىن جفاكى و
دەوروبەرىن خۇ دكەت بىخەمەت بگەهیتە وى ئارمانجا بۆ خۇ دەستىشاكىرى.
و مروفى هەژار و دەست كورت هەولەدەت ب هەمى شىاينىن خۇ وان رىكا
بكارىنىت ئەوین دىنە هارىكار بۆ خۇشكرنا ژيانا وى، لەوما سەعید ژى ژ وان
كەسان بوو ئەوین دزانى كو مروفەكى بىلەتە و شىاينىن فىرپوون و زانستى بى
لەفە هەمى و دىشەت ب فنى رىكى ئەو ئارمانجا وى دقیت بگەهیتى، دەھمان
دەمدا بارودوخىن ئابوورى بىن خىزانا خۇ ب وى كارى باشتىكەت. نمونا فنى
چەندى د رومانى دا دزورن مینا فەگىرانا رومانقىسى بۆ دىتتا جىرائى وان بى
دەولەمەند كو ب (حاجى) دەهاتە نىاسىن دەمى سەعید ل قوتانجانى د بابەتەكى
دارشتىن كو ماموستاى زمانى عەرەبى ئىنابوو ((ل پاشەروژى تە دقیت ب بى
چى)) (ئاكره ی، 1986، 40). سەعیدى ژى ئارمانجا خۇ ئىسپوو كو دقیت بىت
نوژدار داکو ئازارىت خەلكى كىم بكتە و هارىكارىا هەژارا و بەلنگازا بكتە، ئەف
ئارمانجا سەعیدى بۆ جىمى ترانە و بىكەننا هەقالىن وى تاكو گەهشەتى دەرڤەى
قوتانجانى دەمى حەجىن جىرائى وان هەروەكى فەگىر ب وىنەكى رىالىستى
دقەگىرت: ((ئىقارى بوو... سەعید ل مەكنەبى دەهاتە فە ... لافزا “ئەز كەووكم”
بۆ خۇ دگوت ب دەنگەكى بىلند... حاجى... بايى كچەكى ل بەردەرگەھى بى
راوہستاي بوو... گوپال ددەستى دابوو گازى كرى: وەرە وەرە كورو.. ئەفە چ
بەحسە... خەلك قساب تە دىژىت... ئەفەندى تە دقیت ب بى يە
نوژدار؟!)) (ئاكره ی، 1986، 41).. ب فنى شىوہى ئەو خەونا مروفىن هەژار
بۆ خۇ دىبىن ژى ژلايى ھندەك كەسىن پارە لەفە وان هەمى تىشەت ب خۇفە
دگىرت بوونە جورەكى چەوساندنى و قبايە ب هەمى رىكا هەفرىا هەژارا بكن
خۇ نەهلىلن خەون و ئارمانجا ژى بۆ خۇ بىبىن داکو نەبنە مە ترسى لسەر ژيانا وان
و بەرژوہەندىن وان هەروەكى د رۆمانى دا (حاجى) دىژىت: ((ئەز نەشیم زاروكىت
خو بىز مە خويندنا نوژدارنى تو بى لات و بى دەستەلات و جلدرايى و چو دەرەكى
دا نە ... تە دقیت ب بى يە نوژدار...؟ بەسە بەسە فنى قەوانى بشكىنە و نەبىژەفە...))

هەقلىنىشى ۋى گوتىن... ھە لگرتىن و ب لەز غاردان ھاتەفە ۋوچو كلاس خۇ... سەيداي دەرس شەرەفەدەر روخسەت ژى خاست وگوت سەيداي.. سەيدا ئەگەر روخسەتا مەن بەدى.. فى ھەقلىنىشى دوتىنى ئەف تشتە دگەل بائى خۇ ھەر وەكو ۋى گوتى ل دەف ھەمى برادەرا دناف كلاسنى دا بۇ مەن ئىناپوون "قسىمى داخلى" مەن نە زانى كى ئىناپوون... ئەز گەلەك مەمنوم مەن ھەند تشىتە ھەمىن كۇ شول وكارىن مەن ب رىقەپچەن مەن نەقەت وەكو خەلگىن دىكە .. پىن خۇ ل بەرا خۇ درىزىر لىكەم... ئەز گەلەك سوپاسيا ۋى دكەم بەلى مەن سەدەقە ۋەخىر نەقەن...)) (ناكرەى، 1986، 83-84) ئەف يەلەن دەروونى لەدەف كەسەكە ھەزار و دەھەمان دەمدە زىرەك ل خاندەن نىشائىن ۋى خەۋىن يە ئەۋا ۋى دقەت ب ماندىوونا خۇفە ب دەستىنەخت.

2- **ھەقلىنىشى دەرىكى:** سەنورىن ۋى ژ خىزانى دەردكەشەن و بەرەف دەرفە ، ئانكو تاكىن خىزانى دگەل جىفاكى و باھەتەن مەزىنەر ژ جىفاكى كۇ گەھشەتوون ھەزرىن سوسىيورامىرى ب گەشتى، ئانكو ئەۋ پىنكەتەن جىفاكى و نەبوون و نەدەبەشكەنەكا دادەپەرەرانەيا ژىارىن و ئەۋ سەستەما ژلاين دەولەمەندا ل ھەزارا دەھتە كەن و ھەزرىن وان ب كارەكەن ژ بارودوخىن وان مەزىنەر ددان، لەۋما ب چاھەكەن كىم تەماشەى سەئەدى ۋەخىزانە ۋى و كەسەن ۋەكى ۋى دكە ۋەھەر ئەفە دىتە ئەگەر كۇ سەئەد توشى ھەقلىنىشى بىت دگەل كەس و خودان دەستەلەتەن دەرفەى سەنورى دەفەر ۋەخىزانە ۋى؛ ئانكو سەئەد دى ھەقلىنىشى ۋەزىنەن دگەل ئارمانجا خۇ كەت ۋەچەسەنەت كۇ كەس نەشەتە ھەقلىنىشى خەۋىن ھەزارا بەكەت ئەگەر خۇ پارە دەستەلەتەن ژى نەبەت- ديارە دەفنى خالى دا ئەۋ باھەتەن دى ھەنە دەن چارچوفا ھەقلىنىشى دەرىكى ئەف باھەتەنە:

1- **ھەقلىنىشى دگەل دەمى:** دەم وەكو ئەلەمەننەتەن كەركەن ژ بۇ پىنكەتەنەن بىناينى رۇمانى دەھتە ھەزىمەن، ھەۋلەدەت رۇمانى دەھتەن دگەل چارچوفا دەمى يەن دەستەلەتەنەن كىم دا بگىرەت ئەفچاچ ب شىۋەكەن راستەۋو ئامازە ب دەمى ھاتەتەن كەن يان ب شىۋەكەن نەراستەۋو. ھەروەسا دەم ئەگەرەكە كۇ كارەكتەن رۇمانى يان ھەر تىكەستەن ئەدەبى ب رىكا ۋى رۇمانا جار بەرەف پىش بەت و جار ژى بەرەف پاش و پىشەنەنەن ئەدەبى دكەت. لەۋما ئەۋ ۋىن دەھتە چىكەن بۇ ئامازە كەن ب ئەۋان بارودوخە ئەۋىن قارەمان تىدا دەپورت و ئەۋ ھەقلىنىشى دناقەرا دەمى پىشەنەنەن رۇمانى ۋەزىنەن قەرەمانى دا دەھتە دياركەن. دەم رۇلى خۇ دگەورەنە گرەن رۇمانى دا دىنەت ب تەبەت د وان رۇمانىن تەفەن جىفاكى ۋەسىاسى تىكەلى ئىكەن دىن؛ چونكى رۇمانىنىس ب رىكا ئەگەرىن زانا ۋەھى تىشەن دى لىكەگەورەن ۋەندەنەن وان رۇمانا تىكەلى ھەقدو گەت تاكو دگەنەنەن گوتىكى پاشى بەرەف ئاراستەنەن دىتە دى چىتە يان دى چارەسەرىت ۋەدوماھىيەكە باش ۋەخوش بەدوماھى ھەتە يان يا نەخوش ۋەدى بىتە دەركەھەكەن دىتە بۇ پەيداۋونا ھەندەك ھەقلىنىشى دى ۋەندەك كارەكتەن دىتە.

مەروفي يەن ۋى دوتىنى بەرامبەر خۇدىن مەروفي ب خۇفە دگەرت. كەۋاتە ئەۋ دوتىن مەروفي تىدا دوتىن بىر يارىن لەسەر جورى ھەقلىنىشى دەتە ۋەۋە بىر يارىنەن مەروفي ب خۇ بەرامبەر ۋى ديارىن دىتە پالەن بۇ بەرەھەقلىنىشى بۇ ئەنجامدانەن ھەقلىنىشى چونكى فاكەتەن دەرىكى و دەۋرەۋەرا كارەكتەن لەسەر ئەنجامدانەن يان ئەنجام نەدانا ھەقلىنىشى دكەت. بۇ نەۋنەن دەرومانى دا دەمى "سەئەد" دىتە بازىرىن مەزەن بۇ خاندەن ھەلەت سەروپەر و جەلگەن ۋى ۋەكى يەن وان كەسەن نەۋىن دگەل ۋى ل قوتانجانەن لەۋما ب چاھەكەن دوتانەن تەماشەن لى دەھتە كەن -ھەندەك ژى بۇ خۇ دكەنەن ھەمى تەنەن ۋەپىنەنەن نەخاسەنەن ژلاين قوتانەن دەۋلەمەندە- ۋەفە چەندە پەن كارەكتەن لەسەر ۋى دكەت كۇ پەن بىخوتەن دا بۇ وان ديارەكەت كۇ لاۋىنەنەن جەل ۋەبەرگە تىن پەستىجەكە دەرىكە، رۇمانىنىس بەردەۋامىنەن ب فان جورە رۇمانا دەتە و ۋەكو ۋەنەكەن ۋەقەن لەدەف خاندەنەن پەيدا كەت ھەستە ب ھەمى وان بارودوخە دەھتە كەن ئەۋا قەرەمانەن رۇمانى تىدا دەپورت.

سەئەدى دەمى شىۋە دكە ھەندەك لاۋا بۇ خۇ دكەن دگەل خۇدىن خۇ ھەمى دەما ھەزرا فان كەسە ۋەتەنەن دكە ھەروەكەن ئەگەرىن رۇمانى دەھتەنەن ۋەدەپورت: ((شەنەنەن... دەۋاۋەتەن خۇ ژەنەنەن دكە... دەپەك ۋەبەن ۋەخوتەنەن ۋەبەنەن ۋى بىن تىشەن ۋەنەن ۋەخوتەنەن ھەپەت... قىانا ۋى بەكەتە دىلى "قىانى" دا.. فان خوشى يا بۇ ھەپەتەن ھارىكارى ۋى بەكەت بۇ خوتەنەن ۋەسەركەفتەن ۋەگەھشەنەن ئارمانجەتەن ۋى.. ھەموۋ ھەزار ۋەبەلنگازا تىرەكەت ۋەكەسەن پەنەنەن ۋەھەۋەبەن ھەمىن بۇ ب قەتەنەن)) (ناكرەى، 1986، 70-71). ھەلەتەن ھەبوونا سەستەمەن نەف سوشىالەن ل غىراقى دوان دەماندا، ئانكو يەن سالىن ھەفتەنەن ھەبوونا ھارىكارە كەن بوۋە بۇ فان ھەزار ۋەن دەرامەتەن چونكى ھەبوونا بەشەن ناخۇى و خارن ۋەخارن يان داپەنەنەن جەل ۋەبەرگە لەسەر بودجا قوتانجانەن بۇ ھارىكارە قوتانەن ھەزار جورە بەلەنەنەن بوۋ دا ھەمى قوتانەن ۋەكەن ئىكەن بىن پىشچاۋ ۋەجۇرەكەن تەبەتەن سەستەمەن ژىانا خاندەن بوۋە. ئەف جورە لاۋا بەۋەرەكەن كەنەن بوۋە ب ھارىكارە خۇدىن بۇ مەروفي ھەزار، لەۋما دىكە سەركەتەن دا بىن ب ھەقلىنىشى چونكى ئەۋئامانجا ۋى دانا دەھتە بەگەتەن، ھەرچەندە كورەن دەۋلەمەندە ھەندەك تەستەنەن دەروونى بۇ چىنەن بەلەن ئەۋ بەگراۋىنەن ب نەفنى (عزە نەس) نەھىلا ئەۋ وان رەفتارەن قەلبەكەت ھەروەكەن ئەگەرىن بۇ مە ديارەكەت كۇ قوتانەنەن ل پولا ۋى و بائى خۇ رۇۋەكەن ھەندە جەل ۋەبەرگەن بىن سەروپەر بۇ بىنەنەن ناخۇى بەلەن ۋى نەزانى كەن بۇ ھەنارەنەنەن تاكو رۇۋەكەن ۋى ھەقلىنىشى قوتانەن پولى ھەمىنەن گوتىن ((سەئەد ئەۋ تەشەتەن گەھشەنەن تە؟؟ سەئەد گوتىن: تەشەتەن چى؟؟ ھەقلىنىشى ۋى گوتىن: خۇ خەشەن ۋەزان دكەى.. ئەۋ تەشەتەن دوتىن مەن دگەل بائى خۇ بۇ تە ئىناپەنەن "قسىمى داخلى". سەئەد گوتىن: ئەفە تە ئىناپوون...؟! ھەقلىنىشى ۋى ب دەن بەلەنەن ئەفە كوت: بەلەن.. بەلەن كراس ۋەپىلاۋ و روب وگورە ۋەندەك تەشەتەن دىكە ژى بوون...!! سەئەدى گوتىن: كەكە ئەز ھاتەنەن بەر دەركەھەن ھەۋە مەن چاكە ۋەخىر ل ھەنگو خاستەنەن؟؟..... سەئەد چو دەف رىقەبەرىن مەكەنەن.. روخسەتەن ژى خاستەن.. ب لەز چو "قسىمى داخلى" ئەۋ تەشەتەن

رۇمانئىس دېرەدەوامىيا فەگىرانا روودانئىن روماننا خۇ وبەحسكرن لىسر وان دەرەدەسەرىن قەھرەمانى رۇمانى برىن شىيا فى قەھرەمانى "سە عىد" بگە هىنئىتە وى ئارمانجا وى قىياى درىكا خاندنى وزىرەكيا وى دا، كو سە عىد بلندترىن نمرە ل قوناغا شەشى ئامادەى ئىنان وەر كولىژەكا وى دۇئىت دىشئىت پىچىتى، بەلكى هانتا شانصەكى باشبوو بۇ هەژارا، هندەك جارا فەكرنا دەرگەھەكى باشىن يە خودى بۇ فەدكەت وئەفە بەسەرى سە عىدى هات دەمى رۇنا وى سەردەى ژەر وى تىكرابا نرا ئەوین سە عىدى ل قوناخاننى ئىنان زەمالەيا خاندنى بۇ ژ دەرەفى وەلاقى پىشكىشكر و ئەفە زى وەكى سوبرايزەكى بوو بۇ وى چونكى وى چ جارا هزرەنەكروبو دى تشتەكى وەھا روودەت بەلى ديارە كو باى سە عىدى ومانى وى وەندەك كەس وكارىن وى درازىننىن لىسر چوونا وى چونكى بارودوخىن وان پىن ئابووى دەست نادەت ئەو پىچىت دەرەفى وەلاقى لەوما يا باشترە ئەو ل قىرئى بىخونىت وەسەر فى چەندى را چوونا وى پىتتى ب كەفياھە كى يە كو كۆژمى (2000 دىنارىن عىراقى پىن وى سە رە مى / سوسىرى) بگەھتە رەھىنا وى، ئەف باھتە ب هىچ شىوەكى ددەستەلانا بەمالا وى دا نىنە بەلى سە عىد دەستا داناھىلئىت بەلكو ھەولدا ب رىكا داىكا خۇ ومروقىن وى پىن دەولە مەند بەلى داىكا وى دزانى كەسلىن وى نەشىن وى كارى بۇ كەن يان پىسامىن باى وى بەلى ديارە ئەو خرابتروبو چونكى هندەك ژ پىسامىن وى پەيوەندى ب شورەش كروبو وئەفە زى ببوو جى نەرازىبوونا "عەونى ئاغى" دەسەرى فى چەندى ھەمىن "سە عىد"ى برىاردا پىچىت دەف عەونى ئاغى داخازيا ھارىكارىن لى بگەت، چونكى باى وى رازىنە بوو پىچىت رومانئىس ب شىوە كى رىالىستى وىنى وان جۇرە ئاغى وەدەبەگا بەرچاڧ دكەت و باى سە عىدى ب فى شىوەى بەحسى عەونى ئاغى بۇ دكەت ((كۆرى من مەسەلا سوپىند خارنا مە زى ل مالا وى تشتەكى جەورو زولم وستە م بوو...ھەمى خەلكى باژىرى خرڧەكرن. ئەو كەسلىت دزانى مەيلا ولاقى ومىللەتى يا ھەى ب رەنشئنا هندەك ئاغى وەدەبەك وەدەستەلاندارىن ھەرىئى ئەم سوپىند داين وەدەستى مە لىسر قورئانى دانا كو مەچو پەيوەندى دگەل ولات ومىللەتى خو نىيە و ئەو كەسلىت دوى رىكى زى دا مە ھىچ پەيوەندى دگەلما نىنە ...كەس ھەيە پەيوەندى دگەل ئاخ وولات ومىللەت وىروباوەرەيا رزگاريا ئاخا خۇ نە بىت...)) (ئاکرەى، 1986، 171) دياردبىت كو ئەو بارودوخىن سە عىد تىدا بورى گەلەك ب زەھمەتبوون دەر خاندنىرا وى ھەمى بزاڧ دكرن كارىكەت داكو بىشئىت مەزاختىنن خۇ لىسر باى خۇ سڧك بگەت و ب فى چەندى وى وەكو پالەكى كارى چىمە توكرنا جادا دكر وەبەرا دىخاند. ئەف نە دادپەرەه رىا جڧاى ھەبوونا چىنايەتتى ھەڧرىكى دناخىن ڧان جورە مروڧان مەزئىلدىكر. ب فى شىوەى تىكە لكرن دناڧە را سىگوشا ھەڧرىكى وەكو چەسپاندنا ھەستا نەتەوەى ژلايەكى ڧە وىخاندن ژلايەكى دىتر وچەسپاندنا شىيان وئارەزوويا خۇ ھەمى وەكى كەلەزەنەكى بوون ئەو بەرەڧ پىش دىر.

3- ھەڧرىكى دگەل ناسناما نەتەوەى:

ھەلبەت دروماننا نافرەى دا دەمى فەگىرانا روودانا لىوېڧ ئامازىن رومانى پىن سالىن بەرى سالىن نوتان وەھشتىانە بارودوخىن سىياسى و ئابوورى پىن وان سەردەما زور ب زحمت بوون، چونكى ژلايەكى ھەڧرىكا تاكىن كورد وشورەش وسەركردايە تىن كوردى دگەل رۇنمىن وان سەردەمان و ژلايەكى دىتر ھە ڧرىكا مروڧ ب خۇ دگەل وان دەرەبەك وئاغا وەدەولەمەندا ئەوین ب ھەمى رىكا ھەڧرىكى دگەل ھەژار و جوتيارا دكر. ديارە كو رۇمانئىس پىن ب شورەشا سوشىالىستى و ئەو بزاڧىن ل سالا 1917 ھاتىن كرن بو نەھىلانا سەرمایەدارى وژناڧىرنا چىنايەتتى پىن كارىگەرەبوو وەھولدان ب يەكسانىكرنا مروڧا وىنبركرنا كويلايە تىن وستەمكرنا مروڧ بۇ مروڧى؛ چونكى ئەڧى شورەشنى زى ژوان كاركەرا دەستپىنكر ئەوین ل كارگەھىن چىننى وكارخانا كاردكر. رۇمانئىس روودان و چىننا گرىڧن چوك و مەزىن پىن رۇمانى لىور سەتەرەى ئىك باھت دىزىڧىت ئەوژى باھت سوشىالىزىمى يە دىت پىن كارىگەرەبىت ب ھزروبرىن ماركس ولىنىن-، لەوما زى بەرى قەھرەمانى رۇمانى ددەت كاركرنى ل كارگەھەكا چىننى كو ھەڧالەكى وى ل خاندنى فى كارى بۇ ل كارگەھىن مامى خۇ دىنىت، داكو بىتتە ھارىكار كو بىشئىت داھاتەكى بەدەستىخىت بۇ بەردەوامىدان ب خاندنا خۇ ل باژىرى مەزىن ھەروەكى ڧەگىر دىڧىت: ((ئوتىلەك پەيداكر ل قەرەبالتىن جىبىت شارى مەزىن ھەمى كرىكار ل وى ئوتىلنى دىستىن... شەڧا وى ب شىست فىلسا بوو... ئىن وەختى ئوتىلنى دگەل يت "قسى داخلى" عەردوئاسان چىاوازى دناڧەرا واندا ھەبوو... پاش ماو بەك كىم شولەك ل كارخانەكا چىننى دا بۇ خۇ پەيداكر ب ھارىكاريا ھەڧالەكى خۇ... مامى وى خودانى كارخانى بوو...)) (ئاکرەى، 1986، 106). كەواتە ئەف چەندە ب شىوەك ژ شىوان دەمى دياردكەن وب چ شىوە سە عىد بزاڧى ھەڧرىكى دگەل وى دەمى دكەت كو ب ھەمى رەنگا بەرسىنگا بارودوخىن بزەھمەت بگرىت دا بىشئىت ل ئايندەى بگەھىت ئارمانجا خۇ ئەوا دى بىتە رىكەك بۇ خوشكرنا ژيانا وى وىخىزانا وى.

2- ھەڧرىكى دگەل رۇنمىن و بارودوخىن گىشتى: بىشى پەيدا بوونا شورەشنى كوردى وھزكرنا خەلكى ب ئىتائىبوونى ب وەلانەكى سەربەخو ب ناڧى كوردستان گەلەك ژ خەلكى چ بىشئوەكى نىنى يان ئاشكرا و راستەوخۇ پەيوەندى ب رىكىن جودا وئايەت ب رىكخستىنن نىنى پىن شورەشنى كرن پىخەمەت ھەستكرن ب ھەبوونا خۇ وەكو تاكەكى كورد. رۇمانئىسى ھەولدايە خەباتا بەمالا خۇ وچڧاكى وى دەڧەرا ئەو تىدا دژيا وەكو بەلگاندەكى تومارىكەت نەخاسمە كو ل زوئىرە يا زوئىرا دەڧەرىن كوردى و دناڧ زوئىرە يا عەشیرەتا دا ئاغى وەك تاگىر و لايە نگرىن حكومەتى بوون وب رىكا وان ئەو كەسلىن دگەھشتن شورەشنى دھانن ئاشكراكرن، چونكى ئىك ژ خالىن بەرپىسايەتيا وان دىچوونكرنا ھەمى وان كەسان بوو ئەوین دىن شاپەرەن دەستەلانا واندا دژيان. ئەڧجا ئەف ئاغى وەگە ببون جىمى نەرازىبوونا خەلكى لىسر ڧان رەڧتارا بەلى چ ژوى خەلكى نەدھات بەرامبەر وان بگەت لەوما د نە چاربوون ھەر تشئى وان داخازكربا خەلكى جىبەجى دكر.

ئەو رۇنېمىن ل غىزاقى دە سىتە لائىكى ئىكەم كىيار دەستى خۇ بو برى برىنا ھەستا نەتەوھى وراكىشانانا ناسناما مللەتى كورد بوو ھەمى بىزاف كىنە ئەو خەباتكەرىن دورىشىمى كوردابەتى و نەتەواپەتېن ھەلگرتى ژناقىبەت چ بىرىكا گوشتىن يان زىندانكرفى يان دوویر ئىخستى. بەلنى ئەفە نەبوو رىگر بەرامبەر ھىزا وان لەوما ھەر بەردەوامى دا كاروانى خەباتى وچەسپاندانا ھەبوونا نەتەوھى ب ناڧى كورد دەھن نىاسىن.

ئە نھام:

پشتى بدوماھىنانا فى ئەكولېنى ئەكولەر گەھىستە فان ئەنھامان:

- 1- ھەفرىكە وەكو بىناتەكى سەرەكى بۇ چىننا تەفتى رۇمانى وئافاكرنا ستراكچەرى وى ب پشت بەستى لىسەر ھەمى ئەلەمىننېن دىتەر بوو ھە خالەكا پالدر بۇ بەرەف پىشبرنا روودانېن رومانى.
- 2- ھەفرىكىن جىڭكى ھەبوونا تەخ وچىناپەتېن مەزىتېن ھىزىشە ژلاىن دەولەمەند وچىنا ئوروستوكراتى ئە بەرامبەر تەخا بورجوازى دەھىتە كرن.
- 3- دىاردىبىت كور رۇمانئىس شىپاىە ب شىوھكى ھویر روودانېن سەردەمەكى يىن ژيان ھەژاريا خىزانەكا كورد بەرچاف بکەت ولسەر بىناقى وى بى دەستەلاتى توشى چەندىن نەخوشى وستمەكاريا دىن ژلاىن جىڭكى ب خۇ.
- 4- رۇمانئىسى ھەردوو جۇرىن ھەفرىكىن دەرەكى وناوھكى ب شىوھكى ھاوسەنگ بكانىناپە وشىپاىە بەلانسا وى ب شىوھكى ھونەرى رابگىت.
- 5- دىنافەرۇكا رۇمانى دا شەرى چەسپاندانا ناسناما مللەتى كورد بەشەكى دىتەر بوو يا كور رومانى دا تىكەلى ھەفرىكا جىڭكى بوو، چونكى رۇلى ناغا و بەگاوه كو دوپھەلانكىن حكومەتېن دەستەلاتى دىرى جىڭكى خۇ و نەتەوا خۇ كاردكەن بىخەمەت پاراستنا بىنگەھ و دەستەلاتا خۇ لىسەر تەخىن جىڭكى.

كورتى ب زمانى عە رە بى

بما أن الرواية هي تعبير عن الواقع بكل ما يتضمنها الحياة اليومية، لذا صورها الروائي بعدسة عينه بشكل في بعيدا عن المشاعر والعاطفية لأنه يحاول بكل إمكانياته البلاغية والتعبيرية أن يوصل الصورة بشكل دقيق وان يرسم الخطوط العريضة للموضوع الرئيسي لروايته ويسردها بشكل بسيط -المقصود به لغة المجتمع- لكي يوصل الفكرة الى القارئ وذلك عن طريق شخصيات سواء مسطحة او نامية لكي يفتح ابواب الاسرار والحفايا التي يخفيها افراد المجتمع والتي جسدها شخصيات الرواية.

ھەلبەت پەيوھندىا فى خالى دگەل يا دووئى نىزىكى ئىكەن، چونكى ھەمى قوناغىن ژيانا شورەشگىرى يا مللەتى كورد ھەفرىكى بوو لىسەر دانېندان ب نەتەوا كورد ھەبوون وچەسپاندانا نەتەوا كورد وەكو ئىك ژ نەتەوین جىپانى و ھەفرىكى وان وەلاتا ئەوا سنورىن جوگرافى دگەل واندا ھەمى. دىارە ژى ھەر رۇنېمە كا ھاقى ھەولداپە ھزر ھەستا نەتەوھى يا تاكىن كورد ب چەوسىنىت ھەمب رىك و تەكىكىن توندوتېزىن دگەل بكارىنای، بەلنى جىمى شانازىن يە كو ھەر تاكەكى كورد وەكى چىپاىەكى خۇلەر وان سەستەمىن توندگرتىە .

ئەف رووین ھەفرىكى د زورەپا رومانېن رومانئىسېن كورد دا دەھىنە دىتەر چونكى مللەت ھەمى بەشەكى نەفەقەتايى بوو ژ وان روودانېن سەستەمكارىن ئەوین روژانە بەرامبەر مللەتى كورد روددا و دەھتە ئەنھامان لەوما ئەف شىوئى ھەفرىكا وكىشانانا وئى وى جىڭكى دىمانا ئايدىولوژىاتېن تاكىن كورد دا دىاردىبىت. فاكەھرى سەرەكى لىشت فان جۇرە ھەفرىكا چەسپاندانا ناسناما نەتەوھى يا مللەتى كورد بوو كو ھەلگرا موركەكا جىڭكەكى خىلەى وەرگرتى وگرىداى ب ھندەك ياساىن جىڭكى يىن توند ئەوین ژىدەرى وان دەستەلاتا دەرەك وئاغا برىقەدېر و كوترولا بارودوخ وژيانا خەلكى دكر. بۇ نمونە د رومانى دا ئەگىر بەھسى دەمەكى دكەت كو "سەعید" دگەل باىن خۇ سەردەدان و تىكەلىا ھزر ھەستىن نەتەوھى بوو ھەمى چونكى ژىن وى بى چوچىك بوو ھەمى ھند ب گىنگى نەداناپە تاكو مەزىن بوو شىپاىە ھەمى فلمەكى ھانن پىش چاڧىن وى ((ل وى دەمى و ل دەمىت پىشدا گەلەك جارا ھندەك مروف دەھتە مالا وان ھندەك كاغەز ئەدخونىدن و بەھسى گەلەك شول و رویدان و كارىت جورا وچور دكرن بەلنى سەعیدى گوھى خۇ نەددان... ھندەك جارا ژى دگەل باىن خۇ دچوو مالایت ھەفالىت وى ھەر باسیت وەسا دكرن، بەلنى وى خۇ تىكەھلى ئاخفتىت وان نە دكر..... نەو زانى رامانا ئاخفتنا چى مانا و چەواو چەواو بووچون ھە نە ھزرال ھندەك ئاخفتىن وان دكر: زولم زۇردارى... ھە پىس وزىندان قوتان لىدان كىتب "منشور" دە ولە مە ند وكورد وكوردابە قى (ايران) (تورك) (سوريا) (مە لىك) (ئىستىجار) (ئىنگلىز) (روس) پالە وجوتيار خونىدن زانست (مصر) (جال عبدالناصر) كورپا جە زائىر شورەش و گەلەك پەپف وئاخفتىت دىكە ... زانى گەلەك تىشتىت دقان ئاخفتنا دا... بەلنى بۇچى ئەو ژى كورئى دەولەمەندەكى نەدبوو؟ بوچى وەكو كورپت دەولەمەندا جلك وپىلاڧىت چاك نەدبوون؟ بوچى ئەوژى وەكى وان ب ئوتومبىنلا سىيار ناپىت؟ بو سەیدا وەكو وان قە درى وى ناگىت؟ وب چاڧەكى شانازىن تەماشەى وى ژى ناكە ت...؟)) (ئاكرە ي، 1986، 44). كەواتە ئەف ھەمى ناف وولانە ئەوین رۇمانئىسى ئامازە بىن كرى ھەمى وەكى كىلانىە ھەر ئىك ژ وان باپەتەكە ب رىكەكى گرىداى كەپسا نەتەوھى و ناسناما مللەتى كوردە، دەھمان دەمدا ئامازە كا راستەوخو ب رەفتاركرناچىك و بەرپىسان دگەل كەستىن ھەژار و دەولەمدند بەرچاف دكەت و دىاردىبىت كو پارە دىشت وژدانا گەلەك كەسان بگىت. سەعید پشتى مەزىن بوو شىپاىە ھەست ب وى چەندى كركو ئىك ژ ئەگەرىن چەوساندانا جىڭكى وى و خەلكى باژىرى وى كوردبوونا وانە، لەوما ھەمى

- 2- احمد مختار عمر، معجم اللغة العربية المعاصرة، المجلد الاول، الطبعة الاولى، عالم الكتب، القاهرة، 2008.
- 3- اساعيل بن حجاد الجوهري، معجم الصحاح، اعتنى به: خليل مأمون شيحا، الطبعة الاولى، دار المعرفة، بيروت-لبنان، 2005.
- 4- اساعيل عبدالفتاح عبدالكافي، الموسوعة الميسرة للمصطلحات السياسية(عربي-انجليزي)، د.ط، د.ت.
- 5- جان بول سارتر، الوجود مذهب انساني، ترجمة، عبدالمنعم الحفني، الطبعة الاولى، مطبعة الدار المصرية، القاهرة، 1964.
- 6- سعيد علوش، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، الطبعة الاولى، دار الكتاب اللبناني، بيروت، 1985.
- 7- عبدالرحمن البديوي، موسوعة الفلسفة، الطبعة الاولى، ج2، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، 1984.
- 8- عبدالفتاح دويدار، سايكولوجية العلاقة بين المفهوم والذات والاتجاهات، د.ط، دار النهضة العربية، بيروت، 1992.
- 9- عمرو خيري عبدالله وفدوى عامر وآخرون، دليل المصطلحات العربية في دراسات السلام وحل النزاع، جمعية الامل العراقية- منظمة غير حكومية، بغداد، 2018.
- 10- كامل محمد المغربي، السلوك التنظيمي (مفاهيم واسس سلوك الفرد والجماعة في التنظيم)، الطبعة الثانية، دار الفكر للطباعة، عمان، الاردن، 1994.
- 11- كاميليا بورنان، الصراع في رواية "ابن الفقير" ل"مولود فرعون"، رسالة ماجستير، كلية الاداب واللغات، جامعة محمد خضير بسكرة، الجزائر، 2016.
- 12- محمد شفيق شيا، في الادب الفلسفي، الطبعة الثانية، مؤسسة بيروت، 1986.
- 13- محمد عبدالرحمن عبدالله، علم الاجتماع النشأة والتطوير، دار المعرفة الجامعية، الاسكندرية، مصر، 1999.
- 14- محمد عبدالكريم الحوراني، النظرية المعاصرة في علم الاجتماع، الطبعة الاولى، دار مجدلاوي، عمان، الاردن، 2008.
- 15- محمد قاسم القريوتي، السلوك التنظيمي - دراسة السلوك الانساني الفردي والجماعي في منظمات الاعمال، الطبعة الخامسة، دار وائل، الاردن، 2009.
- 16- منير محمود بدوي، مفهوم الصراع: دراسة في الاصول النظرية لاسباب والانواع، مجلة دراسات مستقبلية، جامعة اسبوط، العدد الثالث، 1997.
- 17- ميا اريخا، الصراع الاجتماعي في رواية اولاد حارتنا لنجيب محفوظ(دراسة ادبية اجتماعية)، كلية الاداب والعلوم الانسانية، جامعة سون امبيل الاسلامية- سورايا، رسالة ماجستير، 2019.

گوڤارين ئە كاديي:

رواية الانصار (الجزء الاول) للروائي (نافع عقراوي) يتحدث عن نسج مجتمع كوردي مغلق ومتعلق بعادات وتقاليد لا يمكن التهاون عليها. فالصراع بأنواعها جزء لا يتجزء من مضمون هذه الرواية ولكن الباحث أخذ بنوع واحد لاجل التغلغل الى ما له من اثار جانبية على نفسية الافراد وعلى بناء شخصيتهم ورسم ملاحظهم بكلمات تكمن الصورة أمام القارئ بشكل واضح. هذا والى جانب التطرق الى السلطة الابوية من ناحية والسلطة الارستقراطية من قبل اصحاب النفوذ والاملاك على الفقراء والطبقة الكادحة من الفلاحين واصحاب الدخل المحدود. إضافة الى ذلك فقد صور الروائي صورة التعسف وظلم الاغوات والاغنياء حتى وصل الى تدمير احلام المجتمع مثلا فغله بحق بطل الرواية (سعيد) وعائلته، لذا جعل الفرد في صراع مع الحياة ومن حوله من حمة ومع الذات من حمة اخرى. احدى العوامل الدافعة لوجود صراع اجتماعي هي الفقر والاضواض الاقتصادية المتدهورة وعدم وجود مصدر ثابت للمعيشة وضمان حياة الفرد -لان احداث الرواية تعود الى نهاية السبعينيات وبداية الثمانينات من القرن الماضي- ولكن كانت هناك قوانين اشتراكية تساعد الفقراء خاصة من هم في المدارس، فبطل الرواية (سعيد) هو من كشف كل ابعاد الحياة في تلك الحقبة الزمنية.

لم ينس الروائي موضوع القومية والشعور القومي لدى الفرد الكوردي لأن هذه القضية بحد ذاتها نوع اخر من الصراع بين اثبات وفرض القومية والاعتراف بها وبين الحكومات المتعاقبة في تلك الفترة وظلمهم للشعب الكوردي من خلال استخدام سلطة الاغوات.

ليستا ژينه ران:

1- قوتانا پيروز:

- سورەتا "الحاقه" نايهتا "7".

2- ژيدمرين زمانن كوردی:

1- محمد امين دۆسكى، فهههنگا سپيريز (عربي - كوردی)، دهزگهه سپيريز، چاپخانا حاجى هاشم- ههولير، 2008.

2- نافع ئاكرهه، بوهزين (رومان)، بهشى ئيكنى، چاپا ئيكنى، له نيلاوكراوهكانى ئەمبنداربتى گشتى روشنبيرى ولاوان، به غدا، 1989.

3- ئيحسان محمد ئەلهسهه، ئينسايلكوييديا كومهلهناسى، وهركيزان: دانا مهلا ههسهه، چاپى يهكهه، دهزگاي چاپ و بهخشيني سهردهه، سلتيانى، 2012.

3- ژيدمرين زمانن عهههه (پهرتوك):

1- ابراهيم أنيس وعبدالخليم منتصر وآخرون، معجم الوسيط، المجمع اللغوي، الطبعة الرابعة، مكتبة الشروق الدولية، مصر، 2004.

- 1- زیات فیصل ومخطار ديدوش محمد، نظرية الصراع الاجتماعي من منطق كارل ماركس الى منطق رالف داهرنديوف، مجلة دراسات في علوم الانسان والمنتجع، جامعة جيجل، الجزائر، العدد(1)، مجلد (2)، مارس 2019.
- 2- زياد يوسف المعشر، الصراع التنظيمي - دراسة تطبيقية لاتجاهات المروؤسين نحو اساليب ادارة الصراع، المجلة الاردنية، المجلد الاول، العدد (2)، 2005.
- 3- سامية ادريس، صورة الصراع في رواية "ص" لزياب بوكفة -قراءة في المضمون-، مجلة الخطاب، المجلد (13)، العدد (1)، د.ت.